

Plavale so na otoku, Kazale so črno / sladko rit, tu pa tam posuto z listi / hrasta, ki so po njih kobacale / pika-polonice. / Prišli smo do previsne skale, / kjer je muza tepla konja. / Grlo mu je stiskala. / Vrgla mi je bisere v oči, da so me / ranili. Potem je dobil konj krila angela in / muzin srebrn pas. / Planil je vame in me zmlal, da sem bil luža. / Lužo so pile kavke. / Indijanci so vanjo trosili pepel. / Tako da sem v prsih držal pueblo, / na zunanji strani kože je bil / križ in poljska miš je v hitrem norem / plesu kot žuželka / prosila oblake, naj me obdajo, ki sem / visoko štrlel in praskal nebo brez slehernega spoštovanja« (str. 62).

V ciklu desetih pesmi Marija, edinem ciklu v Druidih, se lirski perspektiva pomakne iz območja človeškega sveta v pravljíčnost rastlinstva in živalstva. Otroško-pravljíčni cikel je posebnost Druidov, čeprav v izrazno-kompozicijskem načinu ne prinaša opaznih novosti. Kratki teksti v obliki aforizmov, čeprav nočejo imeti z eforistično kritično-satiričnostjo ničesar skupnega, so tudi že znane komponente Šalamunove poezije. Tu so še znani pesemski poizkusi trovrstičnih kitic, sorodnih japonski haiku poeziji, ki smo jih omenili tudi že pred našo zbirko in so potemtakem samo nadaljevanje že utečenih izraznih oblik in načinov. V celoti nam Druidi ne prinašajo bistvenih novitet, ki bi glede na prejšnje zbirke govorile o premikih v njegovi poetiki. Druidi so tipično Šalamunovi; če presenečajo, in to počno vedno manj, lahko le znotraj izraznih variacij, nikakor pa ne s pesemskimi postopki, ki bi pesniško dimenzijo poetike Tomaža Šalamuna bistveno razširili in obogatili.

#### PAVLE ZIDAR, KOŽE

Pod skupnim naslovom *Kože* se v Zidarjevi knjigi skrivajo trije teksti: daljši, Maščevanje je jed, in krajši no-

velj, Na gmajni in Maša. V prvem tekstu, Maščevanje je jed, bi lahko opazili del variacije na temo teksta *Romeo in Julija*, predvsem v tematski uokvirjenosti in odvetniški poklic in z njim v zvezi problem etične in justične krivde, ljubezni in resnice. Prav tako je iz *Romea in Julije* prevzet motiv sodnikovega razmišljanja o lastnem zakonu. Tekst uvaja faktografsko sporočilo o preiskovalnem sodniku Dominiku Sircu in njegovi »stranki«, samomorilcu Josipu Viderju, ki si je vzel življenje pod kolesi vlaka. Od tu se začena v Zidarjevem tekstu retrospektiva sodnikovega »primera«, gledana skozi optiko sodnikovega odnosa do družine: žene in otroka, v katerem ima mati vlogo »seizmografa« odpiranja dvoje miselnih linij: v smeri Viderjevega samomora in razkrivanja lastnih gnoseoloških in ontoloških problemov. V identifikaciji avtorjeve in sodnikove perspektive, v kateri zapisovalec prinaša v tretji osebi v sodnika refleksijski profil, se bistvo obeh problemov (samomorilčevem in sodnikovem) kaže v predestinaciji, usodnosti človekovega življenja, ki ga oblikuje v svoji konkretni pojavnosti v odnosih do moškega lastna žena. Žena je usoda, vendar se kot taka razkrije šele ob mrtvem truplu in obenem sproži raziskovalni proces: proces raziskovanja resnice (smrti, zakona, življenja), ki se v tekstu kaže kot refleksija in notranji dialog in monolog.

Ena izmed osnovnih aktualiziranih tez v delu Maščevanje je jed je poleg predestinacije človekovega življenja tudi teza o metempsihotičnosti človekovega duhovnega bivanja, proces uravntimerke na način naravnega izkazovanja in uresničevanja resnice kot duhovnofizični proces medčloveške komunikacije. Zato so v središču celotnega teksta prav ti problemi; fabulativ-

\* (Pavle Zidar, *Kože*, Cankarjeva založba Ljubljana 1974, opremil Peter Korđiš, str. 139).

nost, v literarno tehničnem oblikovanju uokvirjena retrospektivnost, analitičnost pa zgolj ogrodje refleksiji

Temeljna zahteva sodnikovega primera Vider je razkritje resnice samomora, ne fizične smrti, ampak konstituant duhovno-fizičnih razmerij, ki so privedla do tragičnega konca. V soočanju izjav prič se v mozaiku usode kaže protislovje dvoje življenjskih poti: ženinine in moževe. Bistvo konflikta opazi sodnik v ženini javni osramotitvi moža kot možkega, medtem ko ji on zida vilo za starost; v konfliktu med žensko naravo: v odsotnosti kontemplativnosti in nagnostim imperativu in možko: zblíževanje na način skupnih interesov. V temeljnem konfliktu se izkaže, da možki in ženska v resnici ne moreta biti eno telo in en duh, kar sproža proces alienacije, resignacije in mehanizacije odnosa. Zakonski odnos je v luči Zidarjeve refleksije zgolj konstitucija naravne potrebe, ne pa pozicije duha; pozicija ljubezni pa podobna »političnemu vladanju«, katere konec je »podoben puču ali drugačni družbeni ureditvi.«

Sodnikova praksa, razvezovanje zakonov (motiv iz Romea in Julije), mu je zgolj učilnica lastne pozicije v zakonu, začetek cinizma sveta, konec metafizičnosti ljubezenskih odnosov, konec ljubezenske iluzije. Kar po tem ostane, je zgolj navada, konvencija, funkcija staršev, institucionaliziranost odnosov ipd. Tudi v sodnikovem begu pred ženo k prostitutki se Pavle Zidar zateka k že aktualiziranemu motivu v Romeu in Juliji, ki mu tako kot tam odkrije, da ženska spozna možko dušo šele v koitusu in je beg od žene le navidezen beg, ženina preizkušnja možkega.

Potemtakem Pavle Zidar v tekstu Maščevanje je jed nadaljuje prejšnji uspešni tekst Romeo in Julija, le da v notranje monološki in dialoški perspektivi gradi filozofsko meditacijo, katere namen je poiskati bistvo človekovega življenja, zlasti v razmerju prebujene

in dotrajane zakonske ljubezni. Ker je avtor Kož položil refleksijo v zavest sodnika, se pravi posrednika resnice in pravice, se nenehno spopadata dve vrhovni načeli: justično in realno-življenjsko (nagonsko-razumsko). V tem razmerju avtor ne pristaja na zakonitost sodnikovih odločitev, ker so drugotnega pomena in samo spremni pojav nadlegitimnih medčloveških odnosov. To filozofsko »vrtanje« v človeka pa daje tekstu Maščevanje je jed kljub znani tematiki miselno dognanost in prenikavost.

V mojstrski noveli Na gmajni Pavle Zidar aktualizira en sam dogodek iz življenja dvainsedemdesetletnega Naca Beleta: jutranji odhod z voloma in vozom po steljo v gozd in nenadno smrt. V epsko zgoščen, časovno in krajevno omejen dogajalni prostor vnaša avtor s tehniko spreminjanja pripovedne perspektive iz tretjeosebne, vsevedno-opisne v prvoosebno-izpovedno, položeno v govor in misel Naceve žene Marije, retrospektivno refleksijo, skozi katero se časovni lok razpne do otroštva bodočih zakoncev. V ženski izpovedi je navzoča ljubezenska meditacija in simbolika, od usodnosti in zavezanosti ljubezenskega srečanja, ljubezenskih iskanj, do premislekov o bistvu odnosov med moškim in žensko. Pavle Zidar snuje meditacijo na drobnih izsekih iz življenjske poti obeh protagonistov: prva mladostna dvorjenja, Nacev odhod v Francijo, ekspresivno-simbolična poročna noč v žitu. Okvirni prostor: Nacev jutranji odhod od doma in prihod volov s prevrnjenim vozom prekine v zaporednem časovnem toku epizoda z modrasom na poti, simbolom napovedi nesreče. Pavle Zidar združuje v noveli Na gmajni tipične lastnosti novelske zgradbe s simboliko (jutranji Nacev občutek nečesa neznanega, napoved dogodka, modras, pogovor z Mojzesom, glasba Igorja Stravinskega, prevrnjen voz...), refleksijo, retrospektivo, spreminjanjem pripovedne optike, tako da

se ob naraščajočem pričakovanju viška-Naceve smrti, reflektivno in retrospektivno razkrivajo elementi celotnega ljubezenskega razmerja med možem in ženo, hkrati pa pojavljajo motivi globljih življenjskih in bivanjskih vprašanj.

Maša, druga novela v knjigi Kože, je krajša, meditativno manj abstraktna, epsko nepretrgana s časovnimi retrospektivami, zato pa sintetično gosta in linearna. Avtorja zanima samo zadnja nedelja-zadnja maša v življenju osemdesetletnega Jerneja, ki se mu mora izteči življenje na dan, ki je bil napovedan pred petdesetimi leti. To je običajna nedelja v gostilni (zaradi družbe), podaljšana do prvih nočnih ur in osamljeno vračanje proti domu. »Politična debata« s kolegi in obisk pekarije, dialogski epizodi, ne razgibata dogajanja; v tok premikajočega se časa dneva vnašata osrednjo miselno motiviko novele: problem vojne, vrednosti človekovega življenja in delovanja. Pavle Zidar snuje tokrat dialog brez moraliziranja in komentiranja, ostrino tez prepušča udeležencem pogovora samim: njihovi prepričljivosti in družbenopolitični raz-

gledanosti. Morda je tema pogovora o boju med Izraelci in Arabci preveč sodobna in tuja rustikalnemu okolju, prav tako tema o staroselcih Ilirih in Keltih. Nespretno je tudi Jernejevo pozno srečanje s sinom na cesti, zato pa je mojstrski izbor načina smrti (v čebelnjaku) in zaključni groteskni dialog s svojci. Mistika napovedanega datuma smrti vnaša že v začetek novele napetost pričakovanja. Nadaljevanje novele je samo še izpeljava in obdelava motiva.

V dveh novelah: Na gmajni in Maša se je Pavle Zidar pokazal kot spreten novelist s posegom v rustikalno okolje, kar je novost v njegovem opusu. Njegova Stanja in Nova stanja so bila tematsko sodobnejša, nekatera celo družbenokritična in angažirana. Sedaj je avtorjevo zanimanje usmerjeno v zaton dveh kmečkih grč, dveh življenjskih usod. Noveli kompozicijsko s prvim tekstom, Maščevanje je jed, v Kožah ne pomenita skladne celote, sta pa prekratki za samostojno knjigo.

Marijan Zlobec

## Glosa

»Po« Cankarju

*Čeprav koledarsko leto še ni pri kraju in se bomo decembra spomnili še Cankarjeve smrti, lahko mirno zapišemo, da smo bistvo sebe ob Cankarju že razkrili. Ta podoba (o nas) se zdi mnogim na moč neprijazna, saj jo domala že vse leto bolj ali manj uspešno, že kar mazohistično blatimo, trpinčimo, obsojamo in zraven ves čas, po stari slovenski navadi, pomalo uživamo. Človeka mami skušnjava, da bi prav v tem uživanju v trpljenju (samo moralnem seveda) videl pravo pobudo, takorekoč ustvarjalni navdih našega javnega ogorčenja ob vsem, kar da ni*

*bilo storjenega Cankarju v čast. Težko je ovreči ugotovitev (ne kot govorniški stilem, ampak kot ugotovljivo realnost), da nas že v najmanjših podrobnostih privlači predvsem to, kar ni bilo opravljeno, mnogo manj ali skoraj nič pa tisto, kar je bilo storjeno. Slovensko založništvo je letos naravnost zaznamovano s Cankarjevim imenom. Naj navedemo številke? Bojim se, da bi marsikaj prezrl, saj je ta založniška dejavnost zajela resnično vse oblike in možnosti, od vrste zvezkov v ediciji zbranega dela pa prek številnih izborov, odlomkov, množičnih in luksuznih izdaj*